

Η Φωτογραφική καταγραφή του πολέμου

Σημειώσεις: Ιωάννα Κανελλοπούλου

Από την εποχή της εμφάνισης της φωτογραφίας, αρκετοί ήταν εκείνοι που πείστηκαν όχι μόνο ότι η φωτογραφία μεταφέρει την πραγματικότητα αντικειμενικά και χωρίς παραμορφώσεις, αλλά και πως η φωτογραφία μπορεί να αποτελέσει μια νέα μορφή αφήγησης της ιστορίας του παρόντος.

Έτσι, ο **Roger Fenton**, με χρηματοδότηση της Αγγλικής κυβέρνησης, ταξίδεψε στη Ρωσία το **1855** για να φωτογραφίσει τον πόλεμο της Κριμαίας. Αν και θα πρέπει να του αναγνωριστεί η πρωτοπορία σε αυτό το είδος φωτογράφισης, , κάθε άλλο παρά ρεαλιστικές μπορούν να θεωρηθούν οι εικόνες του. Ο μεγάλος χρόνος έκθεσης της πλάκας στο φως, δεν επέτρεπε τη φωτογράφιση σκηνών δράσης από τις μάχες. Ταυτόχρονα, η ιδιότητα του Fenton σαν διορισμένου φωτογράφου από μια κυβέρνηση, που προσπαθούσε να δικαιώσει έναν πόλεμο που έγινε με τόσα σφάλματα, ήταν το κύριο στοιχείο που τον εμπόδισε να εκφραστεί ελεύθερα, γεγονός που τον ανάγκασε να περιοριστεί σε φωτογραφίες των στρατιωτικών εγκαταστάσεων, παρελάσεις και στρατιωτών που πόζαραν για το φακό. Οι 350 φωτογραφίες του, αν και έχουν ένα ρομαντικό στοιχείο, δεν εκφράζουν την πραγματικότητα του πολέμου αυτού.

Officers of the 90th Regiment of Foot (Perthshire Volunteers)

Major General Sir George Buller, K.C.B.

Camp of the 5th Dragoon Guards, looking towards Kadikoi.

Ακόμη εντονότερη ήταν η παρουσία των φωτογράφων στον αμερικανικό Εμφύλιο Πόλεμο (1861-65). Ο **Mathew Brady** οργάνωσε μία ομάδα δέκα φωτογράφων που κάλυπταν τα διάφορα μέτωπα και βρέθηκαν κοντά στις περισσότερες σημαντικές μάχες. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν οι George N. Barnard, Timothy H. O'Sullivan και Alexander Gardner.

Timothy H. O'Sullivan - Field Where General Reynolds Fell (1863)

Ο Brady καθιέρωσε με τις φωτογραφίες του, τον ντοκουμενταρισμένο ιστορικό ρεαλισμό, που μόνο η φωτογραφία μπορούσε να δείξει, και που τόσο βαθειά επηρέασε την αντίληψη και τη νοοτροπία ατόμων και εθνών. Οι τεχνικές δυνατότητες της εποχής και ιδιαίτερα η μέθοδος του υγρού κολλοδίου, δεν επέτρεπε στους φωτογράφους να κάνουν λήψεις στη διάρκεια των μαχών. Αλλά οι λήψεις που γίνονται από τον Brady και τους συνεργάτες του μετά τη μάχη, είναι γεμάτες ρεαλισμό. Για πρώτη φορά, οι Αμερικανοί είδαν εικόνες νεκρών και ακρωτηριασμένων στρατιωτών στο πεδίο της μάχης.

Το αποτέλεσμα σόκαρε. «Ο Brady έχει κάνει κάτι για να φέρει πίσω σε εμάς την τρομακτική πραγματικότητα και σοβαρότητα του πολέμου», έγραψαν οι New York Times τον Οκτώβριο του 1862. «Είναι σαν να έχει φέρει πτώματα και να τα ξάπλωσε στις αυλές και κατά μήκος των δρόμων». Ο ίδιος και οι συνεργάτες του αναγνωρίστηκαν ευρέως ως οι πατέρες του φωτορεπορτάζ.

Κατά την διάρκεια του πολέμου ο Brady είχε ξοδέψει πάρα πολλά χρήματα για να ολοκληρώσει το έργο του για τον Εμφύλιο πόλεμο, κάτι που τον κατέστρεψε οικονομικά. Ήλπιζε ότι η κυβέρνηση θα αγόραζε τα έργα του μετά το τέλος του, ωστόσο δεν υπήρξε κανένα ενδιαφέρον.

Το 1873 αναγκάστηκε να πουλήσει το φωτογραφείο του στην Νέα Υόρκη και να κηρύξει πτώχευση. Απογοητεύτηκε τόσο από την οικονομική του καταστροφή όσο και από τον θάνατο της γυναίκας του, και το 1896 πέθανε μόνος σε μια φιλανθρωπική κλινική.

Στον χώρο του σύγχρονου πολεμικού φωτορεπορτάζ, ο Ούγγρος φωτογράφος **Robert Capa** (1913-1954) θεωρείται πρωτοπόρος. Το 1933 πηγαίνει στο Παρίσι ως Andrei Friedman και συνεργάζεται με τα περιοδικά Time, Life και London Illustrated News. Τότε χρησιμοποιεί για πρώτη φορά και το ψευδώνυμο με το οποίο θα γίνει παγκόσμια γνωστός.

Με το ξέσπασμα του **Ισπανικού Εμφύλιου πολέμου το 1936**, πηγαίνει στην Ισπανία για να τον καταγράψει, μαζί με την σύντροφό του Gerda Taro και τον συνεργάτη του David Seymour. Τάσσονται συνειδητά υπέρ των δημοκρατικών, διανύουν την χώρα φωτογραφίζοντας την φρίκη ενός καταστροφικού εμφυλίου στα πρόσωπα των πολιτοφυλακών, των αμάχων και στο τέλος των προσφύγων. Ο ίδιος έλεγε: «Αν οι φωτογραφίες σου δεν είναι αρκετά καλές, τότε δεν είχες πλησιάσει το θέμα αρκετά κοντά».

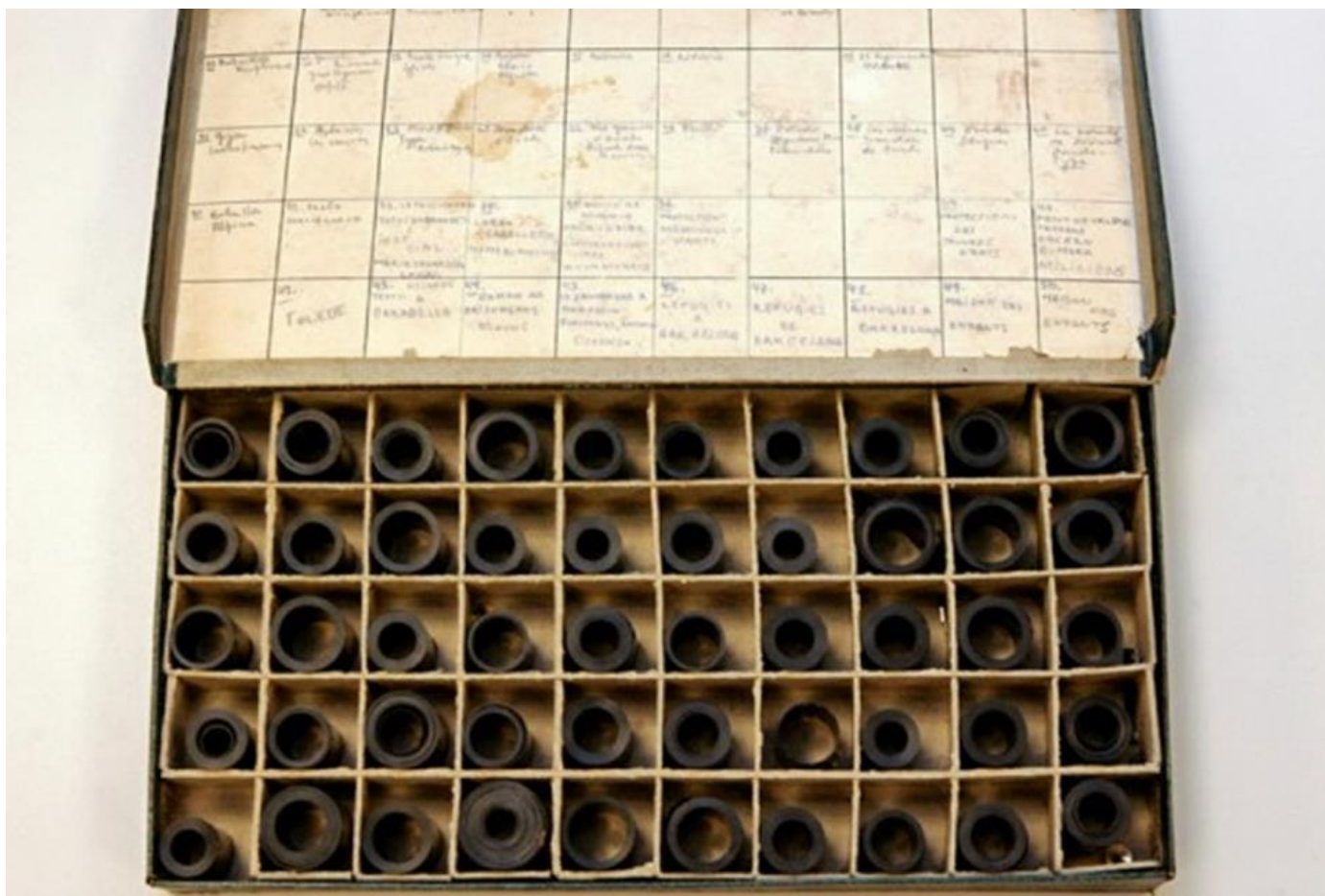
Φωτογραφίζουν τον Χεμινγκουέι και τον Λόρκα, αλλά και τον διάσημο **«Στρατιώτη που πέφτει»**, ίσως την πιο αναγνωρίσιμη φωτογραφία που θα αποτελέσει πεδίο διαμάχης ανάμεσα σε φωτογράφους για την αυθεντικότητα της. Η φωτογραφία δείχνει πολιτοφύλακα των δημοκρατικών να πέφτει προς τα πίσω, τη στιγμή που δέχεται σφαίρα, σε λόφο κοντά στην Κόρδοβα το 1936. Όταν η φωτογραφία δημοσιεύθηκε για πρώτη φορά στο γαλλικό περιοδικό «Vu», προκάλεσε αίσθηση. Αν και ο βιογράφος του Κάπα, Ρίσαρντ Ουέλαν, κατέθεσε πειστικά στοιχεία, που αποδεικνύουν την αυθεντικότητα της σκηνής, οι υπόνοιες παραμένουν.

"The Falling Soldier" by Robert Capa

Το 1937 η σύντροφος του Gerda Taro σκοτώνεται από ένα τανκ και ο Cara αποφασίζει να πάει στην Κίνα για έξι μήνες όπου και καταγράφει τον πόλεμο μεταξύ Κίνας και Ιαπωνίας. Αργότερα επιστρέφει στην Ισπανία μέχρι την τελική νίκη του Φράνκο. Το 1939, ο Robert Cara θα βρεθεί στην Γαλλία, αλλά με την είσοδο των Ναζί εγκαταλείπει την Ευρώπη και μαζί μια βαλίτσα με 4000 περίπου αρνητικά. Την παραδίδει στον Ούγγρο βοηθό του, ζητώντας του να την διασώσει. Εκείνος, λίγο πριν την εισβολή, παραδίδει την βαλίτσα σε έναν Μεξικανό στρατηγό/ διπλωμάτη και θα χαθούν τα ίχνη της για 57 χρόνια. Τα «χαμένα αρνητικά» του Cara, της Taro και του Seymour θα αποτελούν μύθο στον κύκλο των φωτορεπόρτερ, και ο ίδιος ο Cara μέχρι τον θάνατό του τα θεωρούσε χαμένα.

Το 1995, μία επιστολή που υπογράφει ένας μεξικάνος κινηματογραφιστής προς τον καθηγητή Ιστορίας της Τέχνης του Πανεπιστημίου της Πόλης της Νέας Υόρκης, αναφέρει πως 3 μικρές χαρτονένιες βαλίτσες με αρνητικά περιήλθαν στην κατοχή του από τον θείο του, τον στρατηγό Φρανσίσκο Αγκιλάρ Γκονζάλες που υπηρετούσε ως πρόξενος στην Μασσαλία πριν τον πόλεμο. Η βαλίτσα έγινε γνωστή ως η *Μεξικάνικη βαλίτσα*. Τα αρνητικά πέρασαν στα χέρια του αδερφού του Cara και από κει το 2007 στο Διεθνές Κέντρο Φωτογραφίας, όπου οι ειδικοί διαπίστωσαν ότι τα 126 ρολά φιλμ ήταν σε αναπάντεχα καλή κατάσταση. Ο Cara σκοτώθηκε από νάρκη, καλύπτοντας τον πρώτο πόλεμο στην Ινδοκίνα το 1954.

η Μεξικάνικη βαλίτσα

July, 1943. A member of the American Medical Corps treats a German prisoner of war.

Κατά τη δεκαετία 1940-1950 επικρατεί μια τάση απελευθέρωσης της φωτογραφίας, προκειμένου να δείξει την αλήθεια. Έτσι, καθιερώνεται μια νέα φωτογραφική αντίληψη, που επηρεάζει την αισθητική της μέχρι σήμερα: τον απόλυτο ρεαλισμό. Η σημασία που δίνεται στο πολεμικό ρεπορτάζ σαν ιστορικό ντοκουμέντο, φαίνεται από το γεγονός ότι για πρώτη φορά, όλες οι αντιμαχόμενες χώρες, χρησιμοποιούν επίσημα στρατιωτικούς φωτορεπόρτερ για να καταγράψουν από τη σκοπιά της η καθεμία, τον Β' παγκόσμιο πόλεμο. Δεν ήταν λίγοι όμως και οι επώνυμοι φωτογράφοι που εθελοντικά συμμετέχουν, επιστρατεύοντας το ταλέντο τους, στην καταγραφή μιας τραγικής στιγμής της ανθρωπότητας. Αυτό που πρωταρχικά ενδιαφέρει τους φωτογράφους είναι να κάνουν μια καταγγελία και να αντισταθούν και αυτοί με τον δικό τους τρόπο και τα δικά τους όπλα, και να εκφράσουν μέσω των φωτογραφιών τους την δίψα τους για ελευθερία και ειρήνη.

Ο Edward Steichen παρόλο που ήταν πάνω από 60 ετών βρέθηκε στο αεροπλανοφόρο Λέξινγκτον για να φωτογραφίσει τον πόλεμο από την πρώτη γραμμή της μάχης. Η αμερικανίδα φωτογράφος Margaret Bourke White είναι η πρώτη γυναίκα φωτορεπόρτερ πολέμου που φωτογραφίζει μέσα σε άλλα και την απόβαση των συμμαχικών δυνάμεων στη Βόρεια Αφρική.

Margaret Bourke-White's favorite self-portrait, made with the U.S. 8th Air Force in 1943

Margaret Bourke-White, Inside a B-17 Flying Fortress, September, 1942.

W. Eugene Smith, Ανατίναξη μιας σπηλιάς που συνδέεται με ένα ιαπωνικό οχυρό στην Iwo Jima, 1945

Η στημένη φωτογραφία μετά την κατάληψη της Ίβο Τζίμα.

Ο Joe Roesenthal φωτογράφος των Associated Press, έκανε μια αξιόλογη φωτογραφία που απεικονίζει ομάδα Αμερικανών να υψώνουν την Αμερικάνικη σημαία στην κορυφή του όρους Iwo Jima. Πρόκειται για ένα μικρό νησί νότια του Τόκιο, μια ηφαιστειακή σωρό που μπλόκαρε την πορεία των Συμμάχων προς την Ιαπωνία. Οι Αμερικανοί χρειάζονταν το Iwo Jima ως αεροπορική βάση. Στις 19 Φεβρουαρίου ξεκίνησε μια μάχη ενός μήνα, στην οποία έχασαν την ζωή τους 6.800 Αμερικανοί και 21.000 Ιάπωνες. Την πέμπτη μέρα της μάχης οι πεζοναύτες κατέλαβαν το όρος Suribachi και ύψωσαν γρήγορα την αμερικανική σημαία. Όπως αποδείχτηκε αργότερα, η φωτογραφία ήταν σκηνοθετημένη και το γεγονός της κατάληψης του λόφου είχε γίνει σε αναπαράσταση της αληθινής. Την αρχική φωτογραφία τράβηξε ο λοχίας Louis Lowery που εργαζόταν για το περιοδικό των πεζοναυτών. Τη στιγμή της τελετής ένας κρυμμένος Γιαπωνέζος έριξε 2 χειροβομβίδες προς το ύψωμα, και η μια από αυτές έσπασε τον ιστό της σημαίας. Αργότερα η τελετή της ύψωσης επαναλήφτηκε με μια μεγαλύτερη σημαία. Για την συγκεκριμένη φωτογραφία, ο Roesenthal κέρδισε βραβείο Pulitzer.

Σημαντικό έργο έχουν καλύψει και οι Γερμανοί φωτογράφοι, που δημοσίευαν τις φωτογραφίες τους στο περιοδικό του γερμανικού στρατού Σινιάλο. Το μεγαλύτερο μέρος των αρνητικών τους καταστράφηκε κατά την διάρκεια του πολέμου. Υπολογίζεται ότι στο ρωσικό μέτωπο, συμμετείχαν 12000 φωτογράφοι και ρεπόρτερ. Στις συγκεκριμένες φωτογραφίες απαγορευόταν η καταγραφή νεκρών ή τραυματισμένων Γερμανών στρατιωτών, όπως και η καταγραφή επιχειρήσεων εκκαθάρισης των Εβραίων.

**Το λουλούδι που «συγκρούστηκε» με τον πόλεμο του Βιετνάμ.
Η εμβληματική εικόνα του Magnum της δεκαετίας του 60'**

Ήταν 21 Οκτώβρη του 1967, όταν 100.000 άνθρωποι διέσχισαν την Ουάσιγκτον διαδηλώνοντας ειρηνικά γύρω από το Πεντάγωνο σε ένδειξη διαμαρτυρίας για τον συνεχιζόμενο πόλεμο στο Βιετνάμ. Ο Marc Riboud, φωτογράφος του Magnum, ήταν εκεί και φωτογράφιζε τα γεγονότα. Το τελευταίο καρέ του φιλμ του απεικόνιζε την δεκαεφτάχρονη Rose Kasmir, που κρατούσε ένα χρυσάνθεμο μπρος στους στρατιώτες της Εθνικής Φρουράς.

KODAK TRI-X PAN FILM

KODAK SAFETY FILM

→ 0A → 1
KODAK TRI-X PAN FILM

→ 1A → 2

→ 2A

→ 3 → 3A
KODAK SAFETY FILM

→ 4

→ 4A

→ 5 → 5A → 6
KODAK TRI-X PAN FILM

→ 6A → 7

→ 7A → 8
KODAK SAFETY FILM

→ 8A

→ 9

→ 9A

→ 10 → 10A
KODAK TRI-X PAN FILM

→ 11

→ 11A

→ 12
KODAK

→ 12A → 13
K SAFETY FILM

→ 13A → 14

→ 14A → 15
KODAK TRI-X PAN FILM

→ 15A → 16

→ 16A → 17

→ 17A → 18
KODAK SAFETY FILM

→ 18A → 19
KODAK TRI-X PAN FILM

→ 19A → 20

→ 20A → 21

→ 21A → 22

→ 22A → 23

→ 23A → 24
KODAK TRI-X PAN FILM

→ 24A → 25
IN FILM

→ 25A → 26

→ 26A → 27
KODAK SAFETY FILM

→ 27A → 28

→ 28A → 29
KODAK TRI-X PAN FILM

→ 30

→ 30A → 31

→ 31A → 32

→ 32A → 33

→ 33A → 34

→ 34A → 35

→ 35A → 36

1968 – Η ιστορία της ωμής και πιο διάσημης φωτογραφίας του πολέμου στο Βιετνάμ, που έγινε αφορμή του αντιπολεμικού κινήματος

Πρόκειται για την πιο διάσημη φωτογραφία του πολέμου στο Βιετνάμ. Σε αυτή απεικονίζεται ο αρχηγός της αστυνομίας, να εκτελεί εν ψυχρώ με μια σφαίρα στο κεφάλι έναν Βιετκόνγκ. Τραβήχτηκε από τον φωτογράφο Έντι Άνταμς, του δικτύου Associated Press και έκανε τον γύρο του κόσμου, ξεσηκώνοντας το αντιπολεμικό κίνημα στις ΗΠΑ αλλά και σε ολόκληρο τον κόσμο. Στην φωτογραφία ο στρατηγός και αρχηγός της αστυνομίας, Νγκουγιέν Νγκοκ Λόαν, πυροβολεί στο κεφάλι τον νοτιοβιετναμέζο Νγκουγιέν Βαν Λεμ. Αργότερα ισχυρίστηκε, μιλώντας στους εκπροσώπους του τύπου, ότι επρόκειτο για μια κίνηση αγανάκτησης, γιατί νωρίτερα ο Λεμ και οι σύντροφοί, είχαν πραγματοποιήσει επιδρομή, σκοτώνοντας δεκάδες αστυνομικούς. Ανάμεσα τους, βρίσκονταν και συγγενείς του. Κανένας από τους παρευρισκόμενους δημοσιογράφους δεν δικαιολόγησε την πράξη του.

Η φωτογραφία δημοσιεύτηκε και έκανε τον γύρο του κόσμου. Σε λίγο καιρό, είχε γίνει σύμβολο της βαρβαρότητας του πολέμου στο Βιετνάμ. Η ζημιά στην εικόνα των Αμερικάνων, ειδικά στο εσωτερικό της χώρας ήταν τεράστια, αφού είχαν αναλάβει το κύριο βάρος της διεξαγωγής του εμφυλίου, όντας στο πλευρό των Νοτιοβιετναμέζων που πολεμούσαν κατά των Βορείων κομμουνιστών. Ο φωτογράφος έγινε διάσημος και γνώρισε την δόξα, ενώ το 1969, τιμήθηκε με το βραβείο Πούλιτζερ.

Αργότερα όμως, φαίνεται πως λυπήθηκε για αυτά που προκάλεσε η φωτογραφία και με επιστολή του στο περιοδικό TIME προσπάθησε να δικαιολογήσει τον στρατηγό Λόαν. Η επιστολή έγραφε: «Ο στρατηγός σκότωσε ένα Βιετκόνγκ κι εγώ τον σκότωσα με τη φωτογραφική μου μηχανή. Οι φωτογραφίες είναι το πιο ισχυρό όπλο στον κόσμο. Οι άνθρωποι τις πιστεύουν, αλλά οι φωτογράφοι συχνά ψεύδονται, έστω και χωρίς δόλο. Οι φωτογραφίες λένε συχνά τη μισή αλήθεια, όπως και στην περίπτωση του Λόαν».

Όταν ο στρατηγός Λοάν πέθανε εξόριστος στις ΗΠΑ το 1998, ο Άνταμς τον χαρακτήρισε «ήρωα ενός δίκαιου σκοπού». Ο Έντι Άνταμς, ο φωτογράφος που τράβηξε την πιο διάσημη φωτογραφία του πολέμου του Βιετνάμ, πέθανε στις 18 Σεπτεμβρίου του 2004, σε ηλικία 71 ετών.

Η πολεμική φωτογραφία σήμερα

Στις μέρες μας, οι δημοσιογράφοι και οι φωτογράφοι προστατεύονται από διεθνείς συμβάσεις ενόπλου πολέμου, αλλά η ιστορία δείχνει ότι συχνά θεωρούνται στόχοι είτε από ομάδες που διαμαρτύρονται δείχνοντας το μίσος για τους αντιπάλους τους, είτε για να αποτρέψουν τη δημοσίευση των γεγονότων που φαίνονται στις φωτογραφίες. Η πολεμική φωτογραφία έχει γίνει πιο επικίνδυνη από την έλευση της τρομοκρατίας σε ένοπλες συγκρούσεις, καθώς ορισμένοι τρομοκράτες στοχεύουν σε δημοσιογράφους και φωτογράφους. Χαρακτηριστικά, στον πόλεμο του Ιράκ, 36 φωτογράφοι και οπερατέρ απήχθηκαν ή σκοτώθηκαν κατά τη διάρκεια της σύγκρουσης από το 2003-2009. Το 2013, η στρατιωτική πολεμική φωτογράφος Hilda Clayton φωτογράφησε την έκρηξη που σκότωσε αυτήν και άλλους 4 στρατιώτες κατά τη διάρκεια μιας άσκησης στο Αφγανιστάν.

Οι φωτογράφοι πολέμου δεν χρειάζεται απαραίτητα να εργάζονται κοντά σε ενεργές μάχες. Αντίθετα, μπορούν να τεκμηριώσουν τις συνέπειες μιας σύγκρουσης. Ο γερμανός φωτογράφος Frauke Eigen δημιούργησε μια φωτογραφική έκθεση σχετικά με τα εγκλήματα πολέμου στο Κοσσυφοπέδιο, η οποία επικεντρώθηκε στα ρούχα και τα υπάρχοντα των θυμάτων της εθνοκάθαρσης και όχι στα πτώματά τους. Οι φωτογραφίες του Eigen λήφθηκαν κατά την εκταφή των μαζικών τάφων και αργότερα χρησιμοποιήθηκαν ως αποδεικτικά στοιχεία από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία

Last photo taken by combat photographer Hilda Clayton seconds before her death.

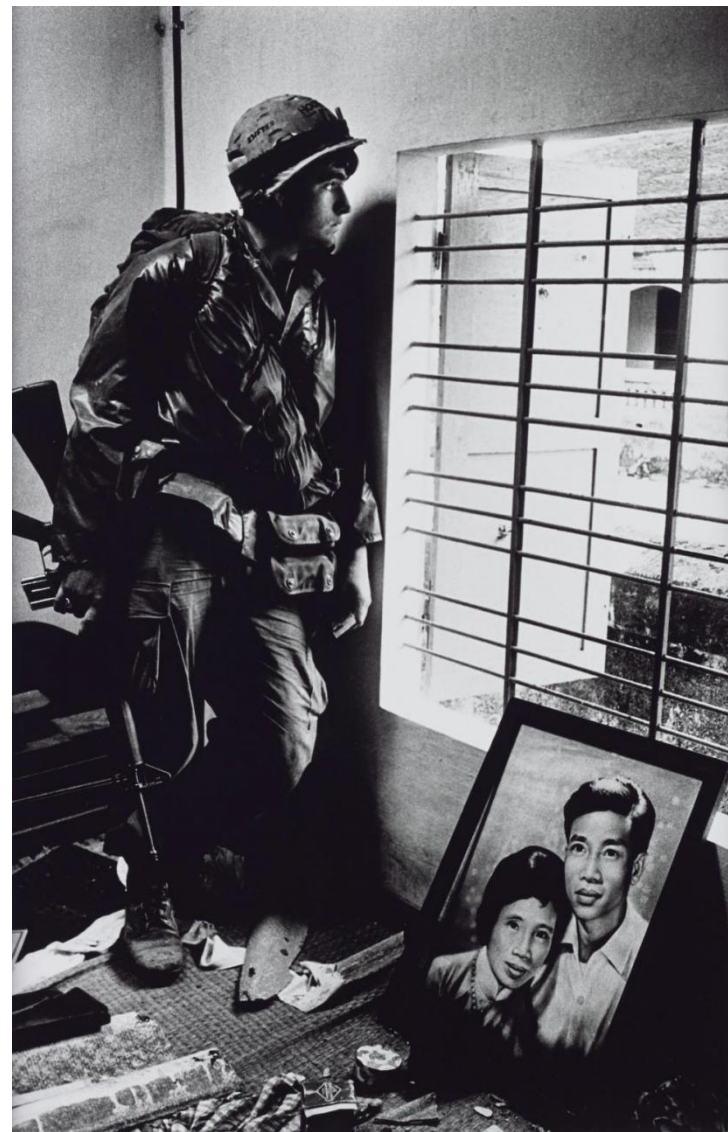

Frauke Eigen, Fundstücke (Found Objects), Kosovo 2000

Ένας από τους πιο διάσημους και σεβαστούς φωτογράφους της Βρετανίας, ο Don Mc Cullin αντιστέκεται την ψηφιακή κυριαρχία της φωτογραφίας, αποκαλώντας την "μια εντελώς ψεύτικη εμπειρία" που δεν μπορεί να εμπιστευτεί.

A Palestinian Woman Returning to the Ruins of her House, Sabra, Beirut, 1982

The Battle for the City of Hue, South Vietnam, US Marine Inside Civilian House 1968

Το 1989 ανέλαβε επικεφαλής του φωτογραφικού τμήματος του REUTERS στην Ελλάδα και το 2000 προήχθη σε Chief-Photographer. Η πρώτη του αποστολή ήταν τον Ιανουάριο του 1989 στην Λιβύη. Έκτοτε ήταν παρών στα μεγαλύτερα γεγονότα παγκοσμίως, όπως τους πολέμους και εμφύλιες συρράξεις στην Κροατία, Βοσνία, Κόσοβο, Τσετσενία, Λίβανο, τον πρώτο και δεύτερο πόλεμο του Κόλπου στη Σομαλία, τη Σιέρα Λεόνε, το Αφγανιστάν και το Κουρδιστάν, τις αλλαγές στην Ανατολική Ευρώπη, τις ταραχές στο Ισραήλ και την Παλαιστίνη, την κηδεία του Αγιατολαχ Χομεινί στο Ιράν, κ.α.

"Ξέρω πολύ καλά ότι μέσα στη δουλειά μου υπάρχουν πολλοί σοβαροί κίνδυνοι. Μια από τις πιο επικίνδυνες αποστολές ήταν το 2000 όταν τραυματίστηκα σε ενέδρα στη Σιέρα Λεόνε. Εκεί έχασε τη ζωή του ο πολύ καλός μου φίλος Kurt Schork όπου οι σφαίρες σταμάτησαν στο σώμα του και δε σκοτώθηκα εγώ"

Ο Γιάννης Μπεχράκης στο Αφγανιστάν το 2010

